

М. С. Федоренко,
студентка IV курсу факультету економіки,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

М. S. Fedorenko,
student of IV year Department of Economics Kyiv National University Taras Shevchenko

INVESTMENTS INSURANCE COMPANIES IN UKRAINE

У статті викладені проблеми щодо підвищення інвестиційної діяльності, пов'язаної з розширенням діяльності страхових компаній. Відмічено, що страхові компанії не в повній мірі стали інституційними інвесторами, спроможними акумулювати заощадження населення.

In the article the problem to improve the investment associated with the expansion of insurance companies. It is noted that the insurance company does not fully become institutional investors able to accumulate savings.

Ключові слова: інвестиції, страхова компанія, бізнес, майнові інтереси, ринок, суб'єкт господарювання.
Key words: investments, insurance company, business, property interests, market entity.

ВСТУП

У розвинутих країнах світу страхові компанії є не лише підприємницькими структурами, які пропонують страхові послуги, але й важливими інвестиційними інститутами. Страхова діяльність належить до найприбутковіших видів світового бізнесу. Так, в 2012 р. сім страхових компаній входили до списку 50 найбільших компаній світу. Щорічний світовий обсяг страхових послуг наближається до 2,5 трлн дол. США [1].

В Україні страхові компанії пропонують не тільки страховий захист майнових інтересів фізичних та юридичних осіб, але є й учасниками інвестиційного ринку країни. Їхня роль поки залишається недостатньо сильною, а інвестиційний потенціал страхових компаній є недостатньо потужним.

ЗМІСТ

Страховиками визнаються фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно з Законами України "Про акціонерні товариства" і "Про господарські товариства" [2].

Страхова інвестиційна діяльність — діяльність страхових компаній, яка передбачає вкладення їх власних і залучених коштів зараз і отримання доходу в майбутньому. Така діяльність підпадає під дію Закону України "Про інвестиційну діяльність", який регламентує здійснення інвестиційної діяльності в цілому на території України всіх суб'єктів господарювання, а також вимогам Закону "Про страхування" та іншим нормативним актам, які регулюють правила розміщення страхових резервів.

Сукупність страховиків, що функціонують у певному економічному середовищі, утворює страхову систему. Її головне завдання — надання страхових послуг. Разом зі споживачами страхових послуг вони утворюють страховий ри-

нок. За формою власності страховики можуть бути державними і приватними.

За характером роботи вони поділяються на три групи:

- 1) такі, що страхують життя;
- 2) здійснюють інші види страхування;
- 3) надають виключно перестраховальні послуги.

Державні (публічні) страховики створюються, як правило, від імені уряду, який ними й керує. Серед приватних страховиків у світовій практиці є індивідуальні особи, акціонерні та інші страхові товариства. Співвідношення між державними і приватними страховиками залежить від суспільного устрою країни та економічної політики держави.

Через поширення міжнародної ринкової термінології в нашій країні страховика часто називають компанією, а не страховою організацією.

Страхова компанія — це юридично оформлена одиниця підприємницької діяльності, яка бере на себе зобов'язання страховика і має на це відповідну ліцензію. В Україні, як і в багатьох інших державах, основу страхової системи становлять компанії у вигляді акціонерних товариств.

Основними вимогами до прийняття рішень і вибору стратегії управління фінансовими інвестиціями страхової компанії є вимоги до:

- капіталу, що базується на оцінюванні ризику;
- методів оцінювання активів для надання звіту контрольним органам;
- інвестицій.

Інвестиційна політика є первинною щодо формування капіталу, і вже потім визначаються підходи до формування та управління портфелем інвестицій через розміщення страхових резервів.

Серед чинників, що враховуються під час визначення вимог до капіталу, пряме відношення до прийняття рішень з

управління портфелем страхової компанії має кредитний ризик активу. Як свідчить світовий досвід, кошти резервів страхування життя є найбільш важливим джерелом страхових інвестицій, адже інвестиційна складова договору страхування життя є значним стимулом залучення коштів населення у страховий бізнес.

Джерелом інвестиційної діяльності страхової компанії виступають тимчасово вільні залучені нею кошти, які називаються страховими резервами. Цей напрям діяльності страхової компанії жорстко регулюється державою в силу особливої статусу інвестиційних коштів страхових компаній, контроль за напрямками використання яких не може здійснюватися страховальниками.

Вибір інвестиційної стратегії страхової компанії належить згідно з чинним страховим законодавством України до суми дозволених категорій активів. Кошти страхових резервів повинні розміщуватися з урахуванням безпечності, прибутковості, ліквідності, диверсифікованості та мають бути представлені активами прямих категорій (ст. 31 Закону України "Про страхування").

Страховикам забороняється здійснення інших видів кредитної діяльності. Кредитний рейтинг банківської установи, в якій розміщені кошти страхових резервів, повинен відповідати інвестиційному рівню за національною шкалою, визначеною законодавством України.

Кредитний рейтинг цінних паперів, емітованих в Україні, в які розміщені кошти страхових резервів, повинен відповідати інвестиційному рівню за національною шкалою, визначеною законодавством України.

Страхові компанії існують у формі ризикових і страхових компаній із страхування життя. Вони не тільки мобілізують грошові кошти, але й розміщують ці ресурси у дохідні активи. При цьому компанії зі страхування життя спроможні планувати розподіл майбутніх виплат за страховими полісами за періодами, що дозволяє переважну частину своїх резервів тримати в довгострокових активах, що забезпечує їм більш високу дохідність. Що стосується ризикових страхових компаній, то на них значною мірою впливають певні категорії ризиків, що є важко прогнозованими. Внаслідок цього розміщення їх резервів відбувається у короткострокові активи, що є менш дохідними. Натомість у всіх випадках активи страхових компаній повинні формуватися таким чином, що дозволить диверсифікувати їх діяльність і отримувати прибутки.

Порівняльна характеристика інвестиційної діяльності страхових компаній надана у табл. 1 [3].

На страховому ринку України спостерігається перманентне зростання фінансового потенціалу страхових компаній, що обумовлює необхідність державного регулювання їх інвестиційної діяльності шляхом встановлення певних вимог до розміщення страхових резервів.

Ринок страхових послуг залишається найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків. Внаслідок світової фінансової кризи страховий ринок зазнав деяких втрат.

Загальна кількість страхових компаній станом на 30.09.2011 р. становила 445, у тому числі СК "life" — 65 компаній, СК "non-life" — 380 компаній (станом на 30.09.2010 — 451 компанія, у тому числі СК "life" — 70 компаній, СК "non-life" — 381 компанія).

За результатами 2012 р., згідно даних Держфінпослуг, діяльність більшості страхових компаній продемонструвала деяке зростання порівняно з показниками минулого року.

Таблиця 1. Порівняльна характеристика інвестиційної діяльності зі страхування життя та страхування іншого, ніж страхування життя

Характер інвестування	Страхування життя	Страхування інше, ніж страхування життя
Довгострокове	У зв'язку з тривалими термінами договорів страхування можуть застосовуватися довгострокові інвестиційні процеси	У зв'язку з відносно короткими термінами договорів страхування (рік) інвестиції носять короткостроковий характер
Прибутковість	Необхідно отримання стабільного доходу, оскільки прибуток від інвестиційної діяльності враховується при визначенні страхової премії	Менші вимоги до прибутковості в порівнянні з ліквідністю вкладень
Ліквідність	Не грає настільки великої ролі – потреба в коштах покривається за рахунок узгодження термінів виплат з термінами інвестування	Є найважливішим принципом інвестування
Облік інфляційних процесів	Необхідно враховувати інфляцію, тому що договори довгострокові	По більшості видів страхування інфляцію можна не враховувати
Обсяг інвестицій	Значний, часто постійно збільшується за рахунок капіталізації	Обсяг інвестицій змінний
Узгодження термінів виплат	Термін виплат часто визначений у договорі страхування (страхування на дожиття)	Термін виплати є випадковою величиною; необхідно враховувати розподіл збитків протягом року з різних видів страхування і тривалий характер врегулювання великих страхових випадків

Зокрема, порівняно з аналогічним періодом минулого року, валові страхові платежі в 2012 р. зросли на 10,7% і склали 22,6 млрд грн.

Натомість деяке покращення показників діяльності страхових компаній не сприяли кардинальній зміні реального відставання страхового ринку України порівняно із країнами ЄС. Якщо у європейських країнах співвідношення чистих страхових платежів (за винятком платежів, переданих на перестраховування резидентам) до ВВП становило 8—12%, то в Україні цей показник за даними 2010 р. досягав лише 1,3%.

Можна зробити висновок, що вітчизняні підходи до розрахунку нормативу достатності капіталу, які ґрунтуються на нормах дозволених категорій активів, суттєво відрізняються від закордонних, які враховують оцінки кредитного ризику.

Через те, що для багатьох зобов'язань як суми, так і строки їх виплат наперед невідомі, компанія, яка випустила зобов'язання, повинна завжди мати достатньо коштів для виконання поточних зобов'язань. Крім того, слід мати на увазі, що утримувач зобов'язань може мати право вимагати їх дострокового виконання, навіть якщо це загрожує йому сплатою штрафу. Так, компанії зі страхування життя повинні мати наявні кошти для виплат власнику поліса в разі дострокового розірвання договору з обкладанням його штрафом. У деяких компаніях існує можливість одержання кредиту, тобто власник поліса має право взяти кредит під заставу поліса. Обидва ці чинники також збільшують невизначеність пасивів страхової компанії.

Основними джерелами інвестиційної діяльності страхових компаній є наступні:

- 1) власні кошти (статутний фонд, резервний фонд, прибуток, цільове фінансування та надходження);
- 2) залучені кошти (поточне надходження страхових премій, резерви страхових внесків та відшкодувань, фонд запобіжних заходів) [4].

Основні функції страхових компаній, так само як і інших інституційних інвесторів, полягають у такому:

- 1) отримання від інвестованих активів адекватної дохідності;

2) підтримка прийнятого рівня перевищення активів над зобов'язаннями або економічного надлишку.

Економічний надлишок (economic surplus) — це різниця між ринковою вартістю активів і ринковою вартістю зобов'язань. Звичайно, під останньою розуміють приведену вартість, тобто дисконтовану за відповідною відсотковою ставкою. Таким чином, зростання відсоткової ставки призводить до зниження приведеної вартості зобов'язань, а зниження ставки — до зростання їх вартості.

Аналіз інвестиційного портфелю страховиків засвідчив, що одним із найбільш розповсюджених інвестиційних продуктів виступає банківський депозит — 36%. Це відповідає нормативам щодо диверсифікації та якості активів, що визначені нормативними актами, згідно з якими банківські депозити, валютні вкладення повинні становити не більше 70% страхових резервів, із них в одному банку — не більше 20% страхових резервів [5] (далі — Положення).

Пасивні доходи на банківських депозитах не можуть розглядатися джерелом стійких надходжень у довгостроковій перспективі в силу значного коливання депозитних ставок в посткризовий період.

Натомість традиційно вітчизняні страхові компанії інвестують кошти у банківські вклади, бо їх інвестиційна привабливість зумовлена досить високою ліквідністю і гарантованою дохідністю. Інвестуючи кошти у депозити, страхова компанія не залучає для цього професійних посередників, не витрачає багато часу (умови депозитного договору є стандартними), а головне — банк є вигідним партнером на фінансовому ринку, завдяки якому пропонуються страхові послуги, зокрема страхування кредитних ризиків.

У свою чергу, банк, у якому розміщуються кошти страхових резервів, повинен мати кредитний рейтинг, що відповідає інвестиційному рівню за національною шкалою. Але цієї вимоги страхові компанії не завжди дотримуються, зважаючи на те, що лише окремі банки мають такий рейтинг [6].

Значну частку інвестиційного портфелю страховиків займають права вимоги до перестраховиків (за нормами — не більше 50%), фактично у 2010 р. вони склали 23%. Грошові кошти в інвестиційному портфелі згідно Положення не повинні перевищувати 30% страхових резервів, фактично на 30.09. 2011 р. вони досягли лише 7,4%. Що стосується вкладень у нерухоме майно, то вони за аналізований період досягли 7,1%, при нормативах до 30% страхових резервів (у тому числі в один об'єкт нерухомості — не більше 10%).

Напрями інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів встановлюються Кабінетом Міністрів України [7]:

— розроблення та впровадження високотехнологічного устаткування, іншої інноваційної продукції, ресурсо- та енергозберігаючих технологій;

— розвиток інфраструктури туризму;

— добування корисних копалин;

— перероблення відходів гірничо-металургійного виробництва;

— будівництво житла;

— розвиток транспортної інфраструктури, у тому числі будівництво та реконструкція автомобільних доріг;

— розвиток сектора зв'язку та телекомунікацій;

— розвиток ринку іпотечного кредитування шляхом придбання цінних паперів, емітованих Державною іпотечною установою.

Інвестиції в економіку України за вищезазначеними напрямками повинні становити за нормативами не більше 20% страхових резервів, у тому числі в окремий об'єкт інвестування — не більше 5 відсотків страхових резервів, однак на кінець 2012 р. вони фактично сформовані на рівні 0,2% страхових резервів.

Відповідно до нормативів частка цінних паперів у страхових резервах не може перевищувати 40% страхових ре-

зервів, серед яких акції — не більше 30%, облігації — не більше 30%, а державні облігації — не більше 80% страхових резервів. За фактичними даними 2012 р. загальний розмір цінних паперів у складі страхових резервів склав: вкладання в акції — 12% загальної суми страхових резервів, у цінні папери емітовані державою — 11%, в облігації — близько 1%.

ВИСНОВКИ

Таким чином, страхові компанії поки не стали активним інституційним інвестором на ринку корпоративних облігацій в зв'язку з мізерною часткою інвестицій в облігації. Крім того, вітчизняні страховики активно інвестують свої резерви в акції з високим ризиком. Натомість, як показує світовий досвід, стратегічним напрямом інвестування страховими компаніями є корпоративні облігації та портфельні інвестиції.

Разом з тим, слід зазначити, що основними проблемами для страховиків залишається недостатність ліквідних фінансових інструментів для проведення ефективної політики інвестування коштів у зв'язку з призначенням тимчасової адміністрації в банківських установах, у яких відкриті депозити страховиків, а також зростання ризику невиконання зобов'язань перестраховиками-резидентами.

Аналіз тенденцій інвестиційних вкладень страхових компаній України засвідчив, що інвестиційна діяльність демонструє недостатню реалізованість інвестиційної функції страхування, яка проявляється у структурних особливостях і дохідності інвестицій. Це зумовлено внутрішніми чинниками, до яких належать недостатність ресурсної бази, висока рентабельність страхових операцій, та зовнішніми чинниками, такими як інфляція, нерозвиненість вітчизняного фінансового ринку, недосконалість системи державного регулювання інвестиційної діяльності страхових компаній.

Страхові компанії України не в повній мірі ще стали інституційними інвесторами, спроможними акумулювати заощадження населення та перетворювати їх в інвестиційні ресурси. Однак, враховуючи зарубіжний досвід, можна прогнозувати значний потенціал зростання українського страхового ринку в близькій перспективі.

Література:

1. Бутенко О. Роль іноземних банків у формуванні інноваційних національних банківських систем // Банківська справа. — 2009. — №1. — С. 83.

2. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

3. Бутенко О. Роль іноземних банків у формуванні інноваційних національних банківських систем // Банківська справа. — 2009. — №1. — С. 83.

4. Щодо активізації інвестиційної діяльності страхових компаній: аналітична записка / В.О. Поворозник [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/mart2009/36.htm>

5. Розпорядження Держфінпослуг "Про затвердження Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів, якими представлені страхові резерви з видів страхування, інших, ніж страхування життя" № 741 від 08.10.09.

6. Яворська Т.В. Системно-структурний аналіз страхової інвестиційної діяльності в Україні. — С. 115—118. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vddfa/2009_1/3/6.%20Jvorskaj.pdf

7. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження напрямів інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів", № 1211 від 17.08.2002 [Електронний ресурс] / Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

Стаття надійшла до редакції 01.04.2013 р.